

(Megjelent a KAPU-ban circa 2002-ben)

Kezdem az alaptétellel. A haza közösségi érzés, de egyéni fogalom. Lényegében a hovatartozás érzését foglalja magában, ami főleg otthoni emlékeinken és iskolázottságunkon alapszik, de folyamatosan változik mint legtöbb egyéb elvont képzetünk: állandóan idomulva a változó valóhoz. Ez mindenkire áll: akarva-akaratlanul akik a Horthy, a Rákosi, a Kádár, az intermezzós és végül a rövid Orbán korszakot átélték otthon, azoknak a fogalma a hazáról minden korszak után megváltozott. A kutya ott van elásva hogy nekünk, akik hosszabb távon elszakadtunk a hazánktól (mert más ország más kulturális hatása alá kerültünk és ha fenn is tartjuk a kapcsolatot az óhazával, annak napi életében már nem részesedünk), nekünk megszűnnek ezek a képzelet-újraformáló élményeink, s így bennünk a haza fogalma úgy él mint ahogy akkor élt amikor elszakadtunk tőle, mert már nem haladunk vele, kimaradtunk a sodrásából. De él.

Észak-amerikai magyarok, egymás közt, úgy ismerjük egymást mint századelejiket, a gazdasági válságosokat, második világháborúsokat, vagy mint ötvenhatosokat. Persze folyamatosan történik kivándorlás, de ezen négy alkalommal történt nagyobb számú kivándorlás hazánkból. Így is eltölpül számunk a Trianon által elszakított magyarság mellett, akik úgy vándoroltak ki hogy sehova se mentek. Sorsuk lényegében mégis közös a miénkkel: elszakadtunk az óhazától. Ahelyett hogy hangosan vallhatjuk magunkat magyarnak mint a többség ma is otthon levő tagja, máról holnapra egy csendes kisebbségben kell élnünk, egy új hovatartozás mágnese igényei alatt. Mert ugyebár elvben az az állam, ahol élünk, is joggal elvár tőlünk valami hűséget, ide tartozási érzést, mert itt lakunk és itt osztozunk - nagyjából - a sorsukban. Mégis, a valóságban jóformán lehetetlen úgy hazát váltani mint egy köpönyeget, még ha szeretnénk is.

Ezt tudják a befogadó országok népei is és ezért az ő szemükben mi gyanús állampolgárok maradunk. Így az Osztrák-Magyar monarchiából 1916 előtt Kanadába invitált emigráns munkaerőt az első világháború kitörése után koncentrációs táborokba kényszerítették és kényszermunkásként foglalkoztatták őket. Vagyonukat, ha volt, elkobozták. Az elfogott német hadifoglyokkal jobban bántak, mint velük. Castle Mountain és Kapuskasing hírhedt táborainak a nyomai ma is megtalálhatóak. Semmi szimpátiában sem részesültek, betegen is dolgoztatták őket. Ha menekülni próbáltak, lelőtték őket. Kiszabadulásuk után a hazatért katonák gyűlöletének voltak védtelen célpontjai évekig. Ismertebben ugyanez a sors várt a második világháború alatt a japán származásúakra, annak ellenére hogy ők nagy többségükben már kanadai állampolgárok voltak, sőt sokan közülük itt születtek, s már nem is beszélték a japán nyelvet. Csak a kilencvenes években, évekkel a legtöbb áldozat halála után kért bocsánatot tőlük a kanadai állam s adott a maroknyi megmaradottnak némi anyagi kártérítést. Az angolszász származású helyi többség szemében a bevándorlók idegenek maradtak és háborús állapotokban mint ellenséget kezelték őket, akárcsak szomszédaink odaszakadt kisebbségeinket. A tanulság: amikor hűségük az óhaza és az új haza között konfliktusba kerül, a helyi kormányok úgy kezelik a kisebbségeket mint ellenséget.

Szentigaz hogy a haza fogalma ketté szakad bennünk. Visszás helyzetbe kerülünk. Egyrészt

annak kéne a hazánknak lenni ahol élünk, másrészt ahol élünk ott minden idegen - leghatékonyabban maga a nyelv is. Még ha ragaszkodunk is ahhoz hogy anyanyelvünkön beszéljünk, beszédünkbe beszivárognak a domináns helyi nyelv közhelyű kifejezései, szavai. Én 57 őszén hallottam először Vancouverben az "öreg kanadások" magyar beszédét - jól emlékszem hogy felháborodottan. Szörnyű volt hallgatni őket. Ők már akkor is "drájjoltak" és "csinálták," nem keresték a pénzt." (Nem kis felháborodással nézem hogy jelenik meg nyelvünkben most otthon hasonlóképpen az angol, de megvallom csiklandozza a humorérzékemet egy-egy fonákos, visszás szóhasználat, pl. a "hallo" magyarországi használata elváláskor, amikor az angol nyelv kizárólagosan üdvözlésként használja ezt a szót. Az meg majdnem kárörömet vált ki a zuzámból ha hallom milyen brutálisan ejtjük ki otthon az angol szavakat!)

Akármilyen legyen is az illetékes helyzetünk, a lényeg az hogy miután elváltunk a hazai rögtől, hamarosan úgy érezzük magunkat mint aki két szék között a földre csücsült: az egyik hazánkhoz még nem tartozunk, a másikhoz már nem. Az óhaza fogalma pedig úgy szilárdul meg bennünk mint ahogy azt távozásunk időpontjában utoljára tapasztaltuk. A változó otthoni realitáshoz való alkalmazkodás hiányában a "haza" fogalma elszakad az otthoni magyar fogalmától ami megváltozott, egyénivé válik - és megkövesedik.

Hasonlóan elszakad a képzetünk olyan kérdésekben hogy mi a helyes viselkedés. Kivándorlásunk időpontjához időződik a haza jövőjéről alkotott képzetünk, sőt olyan dolgok is mint az udvariasság fogalma. Nekem, ötvenhatosnak, komikusnak tűnik amikor egy, a két világháború között kivándorolt magyar utódja bokázva mutatja be magát. "Csak értek magyarul," mondja nekem angolul, "sajnos beszélni nagyon nehéz nekem."

Persze magyar szempontból dicséretes dolog ha valaki külföldön is megtartja az anyanyelvét, és idegenben is magyar marad. Így nem gyengül számban a nemzet. A befogadó országok is általában elfogadják régi nemzetiségünk jeleit mint egy őket gazdagító "szint." Kanada például hivatalosan támogatja a "többkulturáltságot," és bátorítja táncosaink, nemzeti viseletünk szinpadi megjelenéseit, különösen a nemzeti ünnepen. Sajnos ez a "többkulturáltság" valójában kevésbé kívánatos. Arra a lehetetlen szerepre kényszerítené a bevándorlót hogy saját kultúráját vigye itt elszakadva tovább, amit persze csak a nemzetiség egésze képes valójában megtenni saját hazájában, ugyanakkor kizárja őt a helyi nemzeti élet fő folyamából, amit a helyi ország egésze visz tovább. Egy kultúrát nem lehet sem egy lombikos üvegben élve "megőrizni," sem egy kis ghettóban, amin átjár a domináns kultúra szele. Szóval sokkal többet ér ha elérjük azt amit nehezebb elérni: hogy sikeresen bekapcsolódunk a befogadó ország vérkeringésébe, s azt aktívan befolyásoljuk magunk is. Csak így tudunk mi, pl. mint kanadai magyarok, az anyaországnak is és a befogadó országunknak is érdemben segíteni.

Mint erős támaszait a németeknek az elmúlt két világháború alatt, a magyarság úgy élt az angolszász köztudatban 56 előtt, mint a németeknél is rosszabb ellenség. Ezen a köztudaton leghatásosabban csak mi, akik közöttük élünk, tudtunk változtatni. Aki engem valamilyen oknál fogva dicsér, annak következetesen megsugom hogy magyar vagyok. Látom az arcán hogy elcsodálkozik, s hallom adott megjegyzéséből hogyan igazítja magában a felfogását a magyarságról. Lám többet jelent a magyar szó mint megvetemedett ellenséget, furcsa cigányzenét vagy zsíros "gulást."

Hogyan lehet a hazát szeretni idegen országokban? Forróbban és önzetlenebbül mint otthon. Magyarságunk itt belső identitásunk mélyen őrzött része lesz, inkább erős egyéni identitásérzés mint társadalmi fogalom. De legyen bár felfogásunk a hazáról különböző az anyaországiakétól, legyen bár a mi hazaszeretetünk inkább csendes mint hangos, hazaszeretetünk idegenben megneemesül azzal hogy az ott mindig egy önzetlen szeretet marad, mert mi, akik külföldön élünk, mindig és mindenütt többet fizetünk érte mint amit kaphatunk tőle. S nekünk ugyanilyen önzetlenül kell szeretnünk befogadó hazánkat is, amely helyet fog adni csontjainknak.